

**10 år
med betraktelser
på
Hergot Rallarkyrkogård**

*av
Agge Theander*

Elisabeth Eriksdtr Valenius (plats N 12)

Vid Storebrua på södra sidan av Rombakselva ca 2 km upp från Botn låg en barack. Här bodde ett rallarlag bestående av sex norska murare från Steigen och Narvik med Hermand Valenius från Finland som bas. Hans fru Elisabeth var kocka för laget.

De hade valt en bra plats att sätta upp sin barack på, för här möttes flera vägar. En gick upp till den svenska linbanestationen på norra sidan av älven. Där skulle det muras en ramp för hästarna att köra upp på och en grund för linbanestationen med sin stora ångmaskin. En annan väg gick upp mot Hundalens lilla samhälle, där det fanns många husgrunder att mura, men framför allt det stora arbetet på dammen till kraftverket. Själva kraftverket låg längre ner efter vägen och här behövdes ett stadigt murat hus för turbin och generator.

Vägen neröver gick till Botn med alla sina hus. Här fanns det säkert murningsarbeten vid kajen, lagerlokaler och husgrunder.

Som granne på andra sidan bron över älven hade man den berömda hästköraren Konjaks-Nisse från Gävle i Sverige. Han hette egentligen P. O. Persson och drev med sin hustru Britha ett omtalat kafé vid älvstranden.

Kockan Elisabeth Valenius född 1836 i Finland och avled under banbygget 64 år gammal den 23 augusti 1901. Troligen låg hon sin sista tid på sjukstugan i Hundalen och fördes därifrån slutligen med båt från Botn till Langstranda och Hergot gravlund.

© Kalott-Tema / Agge Theander 2008

Bild

Storebrua vid Rombakselva med murarlagets barack.

Foto: Th. Braendmo 1901

Xauer Franz Bauer (plats M 10)

De norska militära myndigheterna hade länge krävt byggandet av en bro. Vid ofred skulle förbindelsen på Ofofbanen kunna brytas vid denna plats. Resultatet blev Nordalsbrua.

Inte bara för otillgängligheten utan för den tidspress som låg på detta projekt blev det ett verkligt konststycke i fjällen. Ritningarna färdigställdes i maj 1901. Bron skulle vara klar under sensommaren 1902 för att klara rälsläggningen före årets utgång. Man var förpliktigad under ersättningsansvar till malmbolaget att ha banan färdig vid denna tid.

Ett tyskt bolag "MAN" hade fått i uppdrag att göra konstruktionen och i april 1902 var firmans ingenjör Spiess med sina smeder på plats för att hjälpa till med monteringen av de framkörda brodelarna. Under juni månad restes brodelarna på de färdiggjutna socklarna och spannen hissades upp mellan pelarna. I juli lades överbyggnaden på direkt från järnvägsvagnar på ett provisoriskt spår, som gick genom den genombrutna Nordalstunneln. Den sista augusti kunde den färdiga bron överlämnas till NSB och rälsläggningen kunde fortsätta mot Sverige.

Vid brobygget låg under denna tid ett rallarläger som kallades för Nordalsenden. Här fanns det arbetarbostäder, förråd, smedja, en ingenjörsbostad och även ett stenbrott.

Avdelningsingenjör Hoelfeldt Lund lämnar den 1 juli 1902 en rapport till överingenjör Wiull med följande lydelse:

"Tillåt mig härmed att meddela, att en av de vid Vereinigte Maschinenfabrik Gustavsburgs kontraktsanställda tyska arbetare med namn Xauer Franz Bauer fredag den 27de juni avgick med döden på grund av ett fall från monteringsställningen mellan pelare 4 och 5 på bron i Nordalen km 35,30.

Xauer Franz Bauer är född 8/2 1877 i Untergessenbach vid Vilshofen i Bayern och har sedan 27/5 1902 uppehållit sig i Norge.

Den förolyckade kom till skada då han som sedvanligt skulle gå till pelare nr 4 för att avgiva middagssignal kl 1 och störtade från ställningens andra etage och ner till pelarsockeln där han genom att stöta mot mur- eller järnverk erhöll ett brott på skallbenet, som efter en timmes förlopp medförde döden."

Det framgår vidare att Bauer, som troligtvis arbetade som kock, hade tagit en genväg denna dag och hamnat på ej fastsatta plankor som inte skulle användas som gångväg. Olyckan kan alltså inte skyllas på någon annan.

Läkaren Saxlund vid andra avdelningen konstaterade dödsfallet. Transporten ner till fjorden kunde ske längs det provisoriska spåret och sedan med båt över till landningsplatsen vid Langstranda. Jordfästningen skedde på Hergot gravlund den 30 juni 1902.

© Kalott-Tema / Agge Theander 2009

Nordalsbrua den 23 augusti 1902. Bron är färdigställd och överbyggnaden är på plats. Det återstår att riva en del byggnadsställningar. Bron blev 180 meter lång och 40 meter hög. Det första malmtåget rullade över bron den 15 november 1902 och det sista den 1 oktober 1988. Då hade en total last på ca 1000.000.000 ton passerat över brospannet. Foto. NSB:s arkiv Hamar.

Astri Marie Hoff-Blix (plats N 18)

Ett viktigt inslag i byggandet av Ofotbanen var hästkörarna och de blev en betydelsefull grupp av innevånarna i Rombaksbotn. Från kajen skulle varor köras upp till fjälls och in mot Sverige. Man arbetade både åt svenska och norska staten och de olika proviantörerna samt utförde en del privata körningar. Det behövdes goda hästar och bra vagnar gärna med fyra hjul.

En hel del bönder och professionella körare från Namdal, Nordland, Troms inland och Tromsö arbetade vid banbygget längre eller kortare tid. Där fanns färgstarka karlar som "Julius Rull", "Ola Himmelfart", Edvard Hagfors, Anders Westrheim och Hoff Blix.

I Botn hade Statsbanan ett större stall med en stallmästare, men det fanns också en del privata stallar med skjuterbjudande och logi. På svensk sida gränsen fanns flera stora stall i Katterjåkk, där bl.a. den norska handelsmannen Krog hade ca 30 hästar.

Hästkörning var ett hårt slit med tunga lass i branta backar. Arbetet pågick året om och på sommaren även dygnet runt. Det var ett välavlönat arbete, men det kunde bli stora förluster när föret gjorde vägen svårframkomlig.

Storköraren Hoff Blix från Vaagan och hans hustru Karen hade slagit sig ner i Rombaksbotn. De hade en tjänstepige och tre barn - Ane, Hans och lilla Astri. Hon var född i Botn i februari 1901, men blev bara 3½ månad.

© Kalott-Tema / Agge Theander 2010

Fjellstuen vid Nordalsenden inte långt från Bjørnfjell och den svenska gränsen. Här rastade körarna och fick sig något till livs i Hagfors kafé. Foto ca 1901. Narviks bildarkiv

**Jens Johansen Vold (plats O 18) och Johan Johansen Vold (plats O 19)
samt August Karlsson (plats O 20)**

År 1870 på Vetservågøy på en plats som heter Buksnes låg ett gårdsbruk som hette Opdøl. Där drev man med fiske och på gården växte 4 syskon upp. Jens, Kristian, Johan och Rakel Johannesen.

1888 gifte sig Kristian med Kristine i Buksnes. Med döttrarna Anna, Charlotte och Hilda flyttade man 1898 till Leirvik i Rombaksfjorden.

Kristian, Johan och Jens drog till jernbanebygget för att tjäna lite pengar. Man hamnade i olika baracker i Nordalen. Kristian var stenarbetare och fanns i barack 58 i lag med andra från Buksnes och Sverige.

Forman Johan Johansen arbetade den 15 november 1900 med tillriggning av ett "skyggedekke" på en stickränna vid km 33,48 vid ingången till skärningen framför Linbanetunneln. En planka gled undan och han störtade 50 meter ner i avgrunden och dog ögonblickligt.

Brodern Jens Johansen klev ned på en "skräningsmur" i hopp om att kunna hjälpa sin bror. I mörkret klev han antagligen fel och gled nedöver muren och vidare ut över samma stup som sin bror. Han blev förd tillsammans med sin döde bror till sjukstugan i Hundalen. Där låg han medvetslös i tre dagar innan han dog.

August Karlsson från Sverige laddade den 19 november 4 sprängladdningar i vanntunneln vid km 38.95. Då bara 3 av dessa exploderade väntade han några minuter innan han gick in för att se om luntan hade slocknat. Då Karlsson var ca 4 meter från laddningen exploderade den och han dog på fläcken.

De tre arbetskamraterna fördes till Hergot kyrkogård och begravdes intill varandra den 22 november 1900.

Hildas dotter Gunhild Jensen var närvarande vid kransnedläggningen, som gjordes av hennes son Örnulf Jensen.

© Kalott-Tema / Agge Theander 2011

Vanntunneln vid km 38,95 vid Solheimbrakka. Foto: Leif Simonsen.

Agneta Fredrikke "Karen" Lund (plats O 6)

Till Rombaksbotn kom en toldbetjent som hette Marius Charles Lund. Han var från Drammen och född 1871. Han fann sin kone Karen Lund upp i norr. Hon var från Taarstad vid Evenes längre ut i fjorden och född 1874. De mantalsskrev sig båda i Botn.

Två gårdsbruk avsattes i Botn redan 1750. Det ena gårdsbruket köpte Martinus Nilssen 1863 och det övertogs sedan av hans son Gabriel Martinussen med kone Ablone Martinussen. Hennes bror var fiskaren Paul Gabrielsen kallad "Paul i Botn" och han bodde också på gården i ett eget hus.

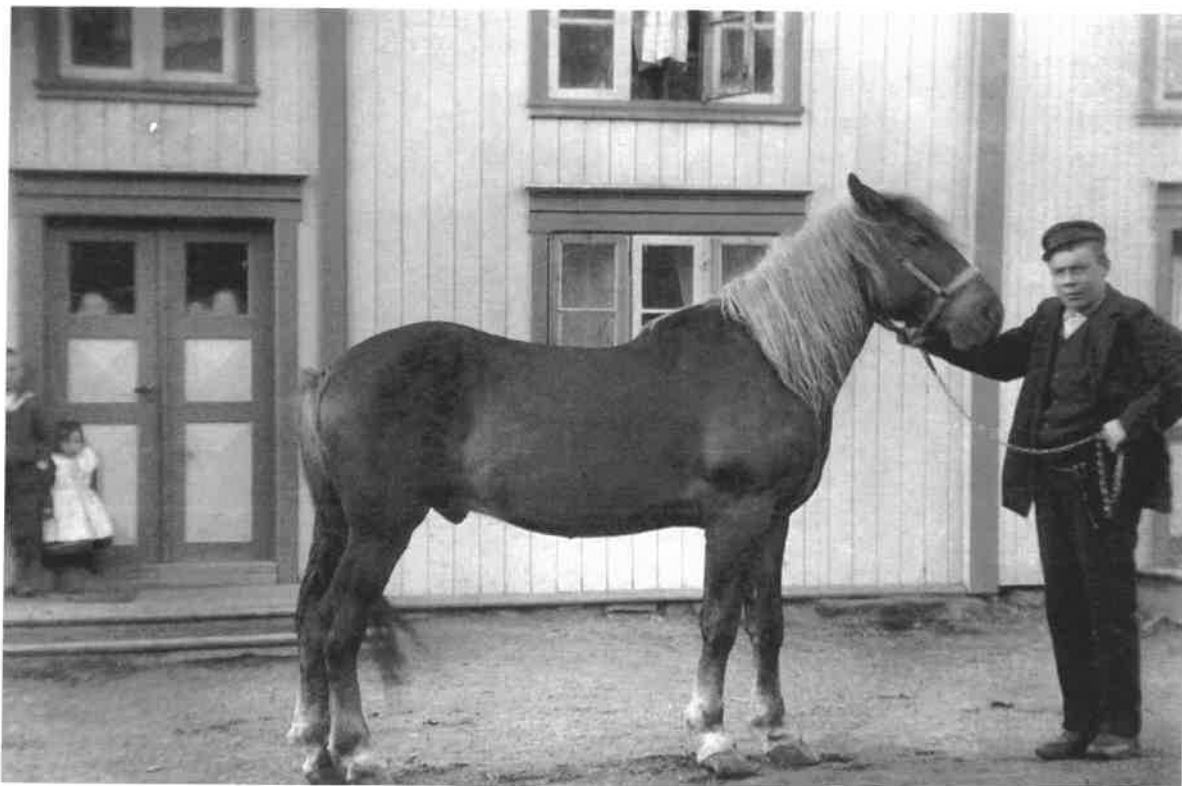
Ett mindre sidohus på gården hyrdes ut till toldbetjenten Lund och hans kone Karen Lund, som också hade en tjenstepiga Hilma Gabrielsen.

Toldbetjentens arbete bestod i att bevaka gods som kom med båtarna in till bryggan i Botn. Därifrån gick det skenor upp till förrådsplatsen. Där låg bland annat Sveriges Järnvägars förråd med varor, som skulle vidare med hästkärror över gränsen till Sverige. En svensk ingenjör Calander var bosatt i Botn första året av anläggandet, just för att se till att materielen rullade på till banbygget på svensk sida.

Toldbetjanten hade säkerligen också problem med spritsmugglare som kom via båtarna. Han hade nog samarbete med polisen i Botn, som hade ett fängelse för icke önskvärda personer.

Karen Lund avled på sommaren 1899 av okänd anledning och fördes till Hergot kyrkogård. Hon blev bara 25 år gammal.

© Kalott-Tema / Agge Theander 2012

Gårdsdreng og hest foran hovedbygningen til Ablone og Gabriel Martinussen i Rombaksbotn 1901. Bild ur Rolf Hellems arkiv.

Karen Karlsdtr & Karen Gunda Nyström (plats O 25)

Traditionen bjuder att vi ska hedra någon eller några som är begravda på denna internationella rallarkyrkogård. Vi har under åren hedrat sju personer från Norge, Sverige, Finland och Tyskland.

I en rallarbarack vid Taraldsvik som kallades för "Bjerglund 009" bodde det år 1900 sex norrmän och fyra svenskar. En av dessa var rallaren Gustaf Nyström från Västergötland. Hans käraste var kockan Karen Karlsdtr från Bodö.

Karen födde i slutet av december en dotter. Vid den här tiden var det inte så vanligt att få hjälp av en "jordmor" och Karen avled 29 år gammal i så kallad barnsäng. Hon begravdes den 9 januari 1901 på Hergot på plats O 25.

Dottern fick namnet Karen Gunda Nyström. År 1900 härjade inte bara den farliga sjukdomen tyfus utan också många andra infektionssjukdomar. Det var inte lätt att klara en liten nyfödd flicka i en rallarbarack utan alla moderna vaccinationer. Efter några månader dog lilla Karen Gunda och begravdes i samma grav som sin mor 10 april 1901.

Vi ska idag hedra två kvinnor från rallartiden. Norska kockan Karen Karlsdtr och lilla norsk-svenska rallarbarnet Karen Gunda Nyström.

© Kalott-Tema / Agge Theander 2013

Johan Albert Venström (plats L 28)

Vi har genom åren hyllat 9 personer och i år ska vi hylla ytterligare en som fått sin vila här på Hergot.

Den svenske rallararen Johan Albert Venström blev den siste att begravas på Rallarkyrkogården den 27 oktober 1902. Johan kom från en plats som heter Floda i södra Sverige.

När man läser folketellingene från år 1900, så finner man en norsk kocka Henderikke och en svensk kocka Lovise i en barack på Frydenlund. De har hand om 8 norska rallare och 5 svenska rallare. En av dessa är Johan. Där fanns det säkert mycket arbete med den nya hamnen under den berömde ingenjören Ole W. Lund. Det var husbyggnad, stensättning i den s.k. fångdammen, körning av massorna till fyllningen för banan, spårläggning och mycket annat.

Malmkajen blev helt klar först år 1906. Så när den första malmbåten skulle avgå i årsskiftet 1902/1903 fick man bygga en provisorisk lastkaj av trä. Vid den tiden hade Johan redan dragit vidare upp längs banan till Hundalen, i det område som i dag kallas för Katterat. (För er som inte visste det, så betyder "hun" björnunge på gammalnorsk). Här i Hundalen låg rallarbarackerna längs banbygget och i Nedre Hundalen vid forsen låg en liten samlingsplats med sjukstuga, kaféer, församlingshus och butiker, där rallarna kunde proviantera.

Rallarna jobbade hårt med banvallen och banläggningen. Snart skulle Nordalsbrua vara klar och banläggningen skulle nå Sverige i tid enligt avtal med LKAB i Kiruna. Men en dag såg sig Johan inte för i sitt jobb och han hamnade framför ett arbetslok i rörelse. Det tog så illa att han avled och fick föras hit till Hergot.

Vi ska idag hylla den svenske rallaren Johan Albert Venström, som blev 32 år gammal.

© Kalott-Tema / Agge Theander 2014

**Jenny Eline Olausen (plats N 14) och Odin Johan Olsen (plats M 28)
samt Asbjörn Lund Jørgensen (plats N 08)**

Den här historien började i Mosjøen. På 1300-talet härjade digerdöden (byldepesten) i området. De flesta dog, men en inflyttning från Jämtland gjorde att Vefsen började leva igen. Ytterligare inflyttningar från svenska gränsen kom under 1600- och 1700-talen. Detta betyder att folk från Vefsen fortfarande har svenskt blod i ådrorna.

Olaus Olsen föddes 1856 och växte upp på gården Mosjø, där man hade djur och odlade korn, vete samt potatis. Vid 20-års ålder flyttade han hemifrån och blev fiskare.

Tiden mellan 1866 och 1885 kallas i Mosjøen för "engelskbrukstida". Engelsmännen startade skogsavverkning i Grave och Hattefjellidal. Man satte upp en sågverksindustri i Vefsen med Mosjøen som handels- och servicecentrum. Nu blev det en ny inflyttning från Sverige. Vid Halsøya nära Mosjøen byggdes det såg och utförselhamn. Här kunde det ligga 10-20 båtar och vänta på last.

Olaus Olsen blev arbetare på sågverksindustrin och gifte sig 1877 med Anna. De fick 10 barn under de kommande 16 åren ! När engelsmännen gett sig av blev det nedgångstid. Många emigrerade till Amerika. Olaus återgick till fisket, men det blev svårt att försörja en så stor familj. Flera av barnen "sattes bort" till andra fiskarfamiljer på Tjøtta och Mindland.

År 1898 fick Olaus höra talas om banbygget och han samlade ihop alla sina barn och flyttade till Botn. Där blev han lagerassistent på brädgården. Han byggde ett hus alldeles intill sin arbetsplats. Det kom att ligga nära fängelset, vars grund man ser än idag. Sonen Odin började jobba i Dypvik och Martin i Ankenes, de andra bodde hemma i Botn.

År 1901 blev ett olycksår för familjen Olsen. Dottern Jenny Eline Olausen fick lunginflammation (lungbetennelse) bara 16 år gammal. Läkare var på plats, men kunde ingenting göra, penicillinet kom ju i bruk först efter 2 världskriget. Hon dog i juli och ligger i grav N 14.

Sonen Jörgen Lund Olsen ävar 22 år och gift med Amanda från Nygård nära Narvik och de hade fått sonen Asbjörn Lund Jørgensen. Han blev bara 1 år och gick bort i oktober och ligger i grav M 28.

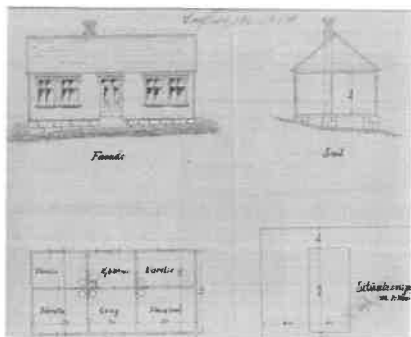
Sonen Odin Johan Olsen bodde i en barack i Dypvik. Där fick han tuberkulos (tæring) blott 19 år gammal. Han for hem till Botn, men i december dog han och lades i grav M 28. Olaus Olsen fick alltså föra två av sina barn och ett barnbarn hit till Hergot !

År 1903 avfolkades Botn och Olaus tillsammans med sina barn lastade huset på en flotte och förde det in till Narvik, där det sattes upp i Håreksgate. Olaus blev ansatt som förman på "Bolaget".

År 1920 dog hans kone Anna och några år senare gifte han om sig med Klara. De fick två barn och Olaus hade nu åter 10 barn i livet.

Den yngsta dottern Gunvor lever ännu sitt liv i Narvik. Hon orkade inte komma hit idag, men hennes dotter Liv Anett är här. Hon ska nu hedra sin onkel, tante och kusin !

© Kalott-Tema / Agge Theander 2015

Olaus Olsens bolig i Botn. (Skissens ägare: Odd Karstein Olsen)

Elise Johana Jørgensdtr och Johan Marius Jørgensen (plats O 23)

Längst in i bosättningen i Rombaksbotn låg det några hus. Detta kan ni se på den nya modellen i Jernbanestationen av Per-Henrik Mørk. I ett av dessa bodde den ökände Anneaus E. Mycklevand som hade en brusfabrik och gav ut en avis. I närheten låg ett stall och i huset intill bodde 8 stycken hästkörare. Tre av dessa hette Jørgensen. Man jobbade ofta åt Krog & Co, som hade hand om provianteringen på svensk sida. I Vassijaure rallarläger (numera Katterjokk) hade Krog & Co ett 30-tal hästar stallade för att kunna köra ut varor längs banbygget i Sverige. Krogs syster Magdalena skötte butik, lager och hotell i Vassijaure. Hon blev senare gift med den svenske baningenjören Axel Granholm. I Vassijaure fanns dessutom ett 50-tal svenska hästar stallade.

År 1900 hade en av de norska körarna Jørgensen börjat jobba åt krog & Co i Vassijaure. Han hade två barn Elise som var 5 ½ år och Johan som var 4 år. I december blev båda barnen mycket sjuka och avlider. Köraren Jørgensen fick lasta sina båda barn på släden och köra dem längs den branta och snöiga transportvägen ner till Rombaksbotn dagen före julafton.

Vi ska idag hedra de båda barnen Elise Johana Jørgensdtr och Johan Marius Jørgensen som fördes längs Rallarvägen från Vassijaure och fick sin vila här vid Hergot.

© Kalott-Tema / Agge Theander 2016

Överst: Vassijaure ca 1900. Nederst: Transportvägen nära omlastningsstationen ca 1900.

Magdalene "Malene" Gabrielsen/Gabrielsdtr. (plats M 22)

Rombaksbotn har anor från 1500-talet då fiskesamer höll till där. År 1750 avstyckades mark för två gårdar. Under åren bodde ett 10-tal olika familjer i dessa gårdar. År 1885, när engelsmännen kom till Botn för att bryta materialväg mot fjället, fanns det kvar en gård på platsen. Den ägdes av gårdsbrukare Gabriel Martinussen, men där i ett hus bodde också onkel (morbror) Paul Gabrielsen, som var fiskare och ungarl samt känd som "Paul i Botn". Han var delägare till gården. Dessa hus kan ni se på Per-Henrik Mørks modell i Jernbanestationen.

Pauls syster Magdalene Gabrielsen var också ogift och arbetade som hushållerska i Rombaksbotn åt Abelone och Gabriel Martinussen, som hade döttrarna Anna och Marie. Malene Gabrielsen var tante (moster) till Gabriel Martinussen och hon var född i Beisfjord år 1820 och hade kommit med släkten till Botn 1843.

Det måste ha varit omvälvande att efter 40 år i enskildhet plötsligt få uppleva en invasion av människor och se en hel liten landsby växa upp kring gården. Här blev det bostäder, hotell, kaféer, affärer, hantverkare, poststation, polisstation och mycket annat.

År 1902 bodde nära 500 hundra människor cirka 75 hus i Botn med uthus av olika slag fanns det ungefär 100 byggnader där. Detta år skulle familjen utökas med en medlem men också förlora en familjemedlem. Den tredje dotter Auslag Martinussen föddes (mor till Rolf Hellem som många känner). Gammeltante (gammelmoster) Magdalene Gabrielsens krafter har tagit slut efter 82 års slit. Hon fick sin grav här på Hergot.

Vi ska idag hedra en kvinna som upplevt hela perioden med och utan rallare i Botn. Magdalenes mamma var svensk och hennes pappa norsk, så här förenas broderländerna! Kransen läggs ner av Rolf Hellems dotter Aud Øksenberg, som ju är släkt med Magdalene.

© Kalott-Tema / Agge Theander 2017

Auslag Martinussen på hästryggen vid ett besök i Rombaksbotn 1933. Foto: Jacob Berg Bardal, Narvik